

SPORNA IN ŠE NEDOLOČENA DRŽAVNA MEJA NA GORJANCIH

TRDINOV VRH POSTAJA SVETA GERA

Znani Novomeščan **Otmár Skale** se je pred nekaj leti takole spominjal dogodkov izpred več kot sedmih desetletij:

»Dne 5. junija 1921 je bila **pri Zajcu** ali **Cimermančiču** na Velikem Cerovcu pod Gorjanci ob državni meji veličastna slovesnost. Pod okriljem Novomeške podružnice Slovenskega planinskega društva je bila odkrita spominska plošča **Janezu Trdini**, vzornemu možu, znamenitemu pisatelju večno lepih gorjanskih bajk in povesti. Slavnosti se je udeležila ogromna množica meščanov in kmetov. Pobudo za slavnost je dal **prof. Ferdinand Seidl**, marljiv predsednik podružnice, rojen Novomeščan. Dosegel je, da se najvišji vrh Gorjancev imenuje Trdinov vrh, prej pa se je imenoval Sveta Jera. Slavnostni govor je imel solski nadzornik **prof. Josip Wester**.

SPOMINSKA PLOŠČA JANEZU TRDINI

Krst Trdinovega vrha je bil 15. avgusta 1923. Razen množice Novomeščanov je prišlo tudi precej Hrvatov. Pod Trdinovim vrhom je vladalo na košenicah izredno veselje in živahno gibanje: topiči so pokali, harmonika se je oglasila na več krajih, petje se je razlegalo od vseh strani. Slavnostni govor je imel ravnatelj Wester, ki je nadomeščal predsednika Seidla, botra je bila **Dora Staretova** z Ruperč vrha. Ljudstvo je vztrajalo do pozne noči na veselilnem prostoru...«

Govornik prof. Wester je v svojih spominih zapisal: »Bila je nedelja, 5. junija 1921, ko sem rano zjutraj sedel k pisalnemu stroju ter v naglici natipkal osnutek govora. Tam gori na pobočju Gorjancev pri Cimermančiču se je popoldne zbrala množica meščanov in domačinov iz bližnje okolice. S hodnika tedanje orožniške postaje je pozdravne besede spregovoril

pobudnik prireditve prof. Seidl, nato pa sem imel besedo jaz kot slavnostni govornik. Na hodniku, kake tri metre visoko nad občinstvom, ki se je v sončni pripeki gnetlo na cesti, sem proti koncu govora predočil Trdino, kako prihaja s temnim slamnikom na glavi in z dežnikom v roki po cesti semkaj, v njegovem spremstvu pa divji mož, puščavnik Feliks, Dorče in Florče, gospodična Cizara in Kocaneža in še druge osebe iz njegovih Bajk in povesti o Gorjancih. Takrat so se poslušalci kakor lutke obrnili v ono stran, kamor sem z roko kazal. Kajpada so bili razočarani v svoji radogledosti, mene pa je ta retorični učinek bolj zadovoljil kakor ploskanje po končanem govoru.

Saj tak aplavz lahko izraža tudi zadovoljstvo poslušalcev, da jim ni treba govornika še dalje poslušati. Nato so slavilci s soglasnim odobravanjem sprejeli predlog prof. Seidla, da naj najvišji vrh Gorjancev, vrh Sv. Jere, dobi novo ime — Trdinov vrh. Ta predlog so predložili osrednji vladi v odobrenje, kar se je leto nato zgodilo.

SEDEM DESETLETIJ TRDINOVEGA VRHA

O velikem šmarnu leta 1923 je bila na vrhu samem krstna slava, pri kateri se je zbralo mnogo ljudstva iz mesta, z dolenske in belokranjske strani, celo iz Hrvatske, in bradati uniatski svečenik iz hrvaških Sošic je opravil cerkveni obred, botrovala pa je Dora Staretova, hči graščaka na Ruperč vrhu, oblečena v košato narodno nošo.«

Sedem desetletij je bil potem najvišji vrh Gorjancev Trdinov vrh in nihče ni temu oporekal. Akademik **dr. Emilijan Cevc** je v predgovoru Trdinovih Bajk in povesti o Gorjancih, ki jih je leta 1970 izdala Cankarjeva založba iz Ljubljane, slikarsko pa jih je pospremil **Boris**

namesto komentarja

PRAVICE IN DOLŽNOSTI

Že ničlikokrat je bilo rečeno, da je za članstvo v PZS premalo samo plačilo članarine. Planinsko društvo Kranj si zato že dalj časa prizadeva, da vsakega planinca ob poravnavi članarine informira, opozori in vpraša, s kakšnim namenom je postal član, kaj ga zanima, kakšno znanje ima, oziroma mu svetujemo in vsakomur povemo, da društvo večkrat priredi razgovor s strokovnim programom o planinstvu, o tem, kar pač planinsko populacijo zanima.

Na zadnja dva takšna pogovora je planinsko društvo povabilo nove planince z namenom, da jih opozori na nevarnosti v gorah, na opremo, sistem zvez, literaturo, da svetuje tudi o izbiri ture. Inštruktorji so bili izkušeni in planinstvu predani planinci, gorski vodniki in reševalci, tako da je bilo moč na vsa vprašanja izjemno radovednega novega, pa tudi že izkušenega planinskega občinstva zadovoljivo odgovoriti. Prvi so se soočili z osnovami, drugi pa so hoteli osvežiti znanje in dobiti informacije, kaj je novega na področju alpske opreme, kdaj in kako potekajo planinski trekingi — skratka, poskus je uspel.

PD se s tem ni samo »moralno« izgovorilo, da je članstvu nekaj nudilo, ampak na ta način tudi vzpostavlja stike s članstvom. Prej ali slej bo namreč planinska organiziranost morala temeljiti tudi na dolžnostih, časti in obveznostih do društva.

Franc Ekar

Kobe, zapisal: »Bajke in povesti o Gorjancih so bujno cvetje, ki ga je Trdina nabiral ali namodroval na svojih romanjih po podgorskih vaseh. V samotnih urah jih je prekapal v nenavaden napoj — zdaj slasten kot vivodinec, zdaj kisel kot cviček, zdaj strupen kot habatov zvrcek. Pisatelj nas omamlja s pripovedovanjem, v katerem se ljudska domišljija zliva z njegovo. Veselimo se pojoče, sočne govorice, ki diši po zemlji in potu in je zaradi te pristnosti klena kot zrel sad — drugo pot pa spet vsakdanja kot beračev sok. Nekatere zgodbe so kot obrušeni diamanti, zajeti iz gorjanskih zakladnic, druge so kakor na rešeto nanizan pečen kostanj — preden použiješ prvega, ti sili že drugi in tretji v roko; so pa tudi take, ki so podobne brenclju: spredaj ima želo, zadaj pa tiči v njem poučna slamica...«

ZASKRBLJENOST BOTRINEGA SINA

Po malone tričetrstoletja grozi, da bi najvišji vrh Gorjancev vnovič spremenil ime. To pot ne bi postal Sveta Jera, ampak Sveta Gera, kot vrh imenujejo Hrvati. Tam namreč državna meja med Slovenijo in Hrvaško še ni določena, če pa bodo upoštevali meje katastrskih občin in po njih potegnili državno mejo, bo najvišji vrh Gorjancev postal hrvaški.

Pred nekaj leti je slovenski rojak **Anatol Fabiančič**, ki živi v Argentini, časopis Dolenjski list opozoril na boleče in po njegovem prepričanju krivično dejstvo, ki ga je opazil v Atlasu Slovenije. V njem namreč Trdinov vrh ni zarisani znotraj slovenskega državnega prostora. Slovenci so v tem primeru postopali popolnoma drugače kot so Hrvati, ko so na svojih zemljevidih risali državno mejo v Piranskem zalivu, kjer meja prav tako še ni določena: ker je njihovo stališče, da tam poteka meja po sredini zaliva, jo na svojih zemljevidih tako tudi rišejo.

Bolečina skrbnega slovenskega rojaka iz Argentine je še tolikanj večja, ker je bila njegova mati Dora, nekdanj grajska gospodična Staretova z Ruperč vrha, leta 1923 botra na krstnem slavlju, ko je najvišji gorjanski vrh dobil ime po Janezu Trdini. Gorecni slavitelj Gorjancev in Trdine, novomeški novinar **Andrej Bartelj**, je argentinskemu Slovincu v tolažbo takrat, januarja leta 1992, pisal: »Potek meje je stvar dogovora. In v primeru Trdinovega vrha bo ta dogovor s sosedi verjetno moč doseči. Kajti prav in edino pošteno bi bilo, da bi Trdinov vrh, tako kot je dejansko vedno bil, ostal slovenski.«

POLITIKA DOLOČA NOVO MEJO

Predsednik hrvaške komisije za meje s Slovenijo **dr. Hrvoje Kačić** je dejal, da »Slovenci s svojo prisotnostjo v vojašnici na vrhu Gorjancev rušijo hrvaško suverenost, ki je prav na tem območju nesporna«. Njegov kolega s slovenske strani, vodja slovenske diplomatske komisije za mejo s Hrvaško **dr. Iztok Simoniti**, je Kačićeve besede označil za nesmiselne. Vendar slovenska stran svojih vojakov s Trdinovega vrha ne bo umaknila, saj tam dogovorjena državna meja še ni potegnjena, slovenski vojaki pa so v vojašnici, ki so jo zasedli, ko se je iz nje umaknila jugoslovanska vojska.

Stoletja se je vrh Gorjancev imenoval Sveta Jera v čast priljubljeni svetnici in tudi zavetnici popotnikov. Pred dvema stoletjema so tam postavili cerkvico, nekoliko pozneje pa še eno, ki so jo posvetili svetemu Eliji. Med obema cerkvama že od nekdanj poteka deželna meja med Kranjsko in Hrvaško, ki svojo pot nadaljuje po gorjanskem slemenu do Poloma in se od tam spusti do Bregane. Deželna meja je pred petimi desetletji postala medrepubliška, pred petimi leti pa začasna državna. Toda če bo obveljala sedaj zarisana meja, potem kota, ki označuje najvišjo točko Gorjancev, 1178 metrov visoki vrh, ne bo v Sloveniji, ampak v celoti na Hrvaškem. Na Hrvaškem bo tudi sporna vojašnica, ki so jo v nekdanji Jugoslaviji šteli med objekte vojne pošte Krapina, dejansko pa je sodila pod nadzor nekdanjega vojaškega letališča v Cerkljah na Dolenjskem. Na Hrvaškem bo v tem primeru tudi kakšnih deset metrov visoka geodetska betonska piramida, medtem ko je televizijski pretvornik z vsem ograjenim funkcionalnim zemljiščem popolnoma na slovenski strani.

VEDNO SLOVENSKI NAJVIŠJI VRH GORJANCEV

Novomeški geodeti, ki sedanjo razmejitev podrobno poznajo, pravijo, da prave meje tam gori nikoli ni bilo; bila je le parcelna meja, ki po geodetski plati sploh ni sporna in je že od nastanka zemljiškega katastra pred poldrugim stoletjem bolj ali manj enaka. Gre za mejo med dvema katastrskima občinama, ki je pozneje postala tudi politična meja. Zemljišče, na katerem stoji najvišji vrh Gorjancev, sodi v hrvaško katastrsko občino Sekulici, ta pa v občino Ozalj, medtem ko sta s slovenske strani mejaša katastrski območji Gabrja in Vrhpolja. V preteklosti ni bil nihče pozoren na to, da takšna meja na Gorjancih ne teče čez najvišjo točko, ker je bila to pač samo administrativna meja. Stvar geodetov je torej, da ugotovijo dejansko stanje, pravi potek meje pa je stvar političnega dogovora.

Ne glede na katastrsko mejo je bil najvišji vrh Gorjancev, ki ga Hrvati zdaj vztrajno imenujejo Sveta Gera, vedno slovenski. Zato so ga tudi lahko na pobudo slovenskih planincev imenovali po slovenskem pisatelju in dolenskem rojaku Trdini.

V Mojem zivljenju, avtobiografskih pismih, spisanih malo pred smrtjo leta 1905, je Janez Trdina zapisal: »Na najvišji vrh, kjer se nahajajo razvaline uniatske cerkve Svete Ilije in rimskokatoliške Svete Jederti, sem se popel štirikrat. Petkrat sem se sprehajal po ravnih tratah okoli cerkve Svetega Miklavža, mnogokrat pa sem se hladil v senčnatih gozdih ali se grel na pisanih košenicah, ki pokrivajo razne vrhove med Semičem in Kostanjevico. Gorjanci so se mi priljubili posebno zato, ker niso enolična gora, ampak polni razlik in izprememb, tu divji, tam ljubki, idilični, tod kamnita puščava, ondi prekrasen, obširni cvetnik. Zgodovinar in stari noslovec, naravoslovec in etnograf, geolog in geognost imajo tod obilo prilik za svoje študije, morda več nego na kateri koli drugi slovenski gori. Mene je to slovensko hribovje tako očaralo, da sem si ga izbral za domovino svojim bajkam in povestim.«

KATASTRSKA MEJA POSTAJA DRŽAVNA

Ko so leta 1921 odkrili Trdinovo spominsko ploščo pod zadnjimi gorjanskimi ridami, je Josip Wester o pisatelju dejal: »V beli marmor smo dali vklesati zlate črke, ki naj še poznim rodovom, ki pridejo za nami, pričajo, kako smo počastili spomin moža, ki je vso to pokrajino obdal z gloriolo svojega klasičnega duha. Trdina je vreden dostojnejšega in vidnejšega. Na vrhu Gorjancev bi mu morali postaviti velikansko granitno piramido, vidno na vse svetovne strani. A čemu? Saj so mu Gorjanci sami najveličastnejši in najtrajnejši spomenik!«

Hrvati že od osamosvojitve dalje najvišji vrh Gorjancev imenujejo Sveta Gera in bodo to ime nedvomno tudi obdržali, če se bosta državi sporazumeli za državno mejo tam, kjer je na vrhu meja katastrske občine. V nekaterih slovenskih časnikih je bilo že napisano, da »bodo oskrunjeni in zmaličeni ter Slovincem neprepoznavni Gorjanci brez Trdinovega vrha«.

Morda pa postajajo tudi zaradi tega zdaj še zanimivejši, medtem ko so bili kdaj poprej občasno kar nekoliko odrinjeni na rob tudi planinskih dogajanj.

PREPOTREBEN OPOMNIK ZA LJUDI, KI SE ODPRAVLJAJO V GORE

DARILO GRS SLOVENSKIM PLANINCEM

FRANČEK VOGELNIK

V začetku poletja, pred glavno planinsko sezono, je naša GRS v lični opremi in prikupni obliki izdala kar v 20.000 izvodih brošuro Gornikov svetovalec, zgoščene in zelo pregledne napotke, prepotreben opomnik za vsakogar, ki se odpravlja v gore. V izvorniku je publikacija izšla pri avstrijski GRS (avtorji so **Willi Jungmeier**, **Günther Amesberger**, **Walter Siebert**, **Berti Kampusch** in **Alfred Leitgeb**), prevedel jo je **Pavle Šegula**, dopolnil pa **Bine Vengust**; dvojica izvrstnih poznavalcev našega gorskega sveta tako v sijočem soncu kakor v skrajno neprijaznih razmerah, o čemer prča njuna dolgoletna publicistična dejavnost s tega področja.

GORE SO MUHASTE DIVE

Medtem ko se pri nas v zadnjih letih čedalje bolj zastruje odgovornost vodnikov, od katerih pričakujemo kar največjo usposobljenost (precej manj je slišati o njihovem primernem nagrajevanju), pa so nekako v ozadju njihovi varovanci, množice planincev in neplanincev, ki ubirajo markirana planinska pota. Z naraščajočim številom planinskih društev se množijo tudi programi dejavnosti; prevladuje seveda obiskovanje gorá, doma in na tujem. Vsak pravi in potencialni planinec si lahko po svojem okusu izbere šopek tur, ki ga najbolj mikajo. Tako ima časa za pripravo na pretek, najmanj nekaj mesecev; pravzaprav bi ga moral imeti...

Niti najbolj premišljen, dognan, trezen in prevetren program izletov v gore ne more zagotoviti ugodnih razmer in okoliščin, da bo zanesljiv in gladek potek (skupinske) ture. Gore so muhaste dive: nič jim ni za publiciteto v obliki napovedi obiskov in slavonspevov. Kdor se odpravlja v gore, mora vedno računati poleg nevarnosti skalnatega sveta še z dodatnimi predvidljivimi in nepredvidljivimi nevarnostmi, tegobami in zapleti in se nanje pravočasno in temeljito pripraviti; zlasti to velja za vremenske razmere, ki utegnejo biti včasih pogubne. Res je, večinoma jo bomo srečno odnesli in se s tem v prijateljskem krogu postavljali... Vendar število nesreč

v naših gorah nezadržno narašča; in vsakemu petemu ponesečencu ni več mogoče pomagati...

Medtem ko se morajo vozniki motornih vozil usposobiti za vožnjo po gladkih cestah in imeti ustrezen dokument vselej pri sebi, pa je navadnim planincem in drugim gorohodcem dopuščena poljubna uporaba vegastih, kamnitih, spolzkih in izpostavljenih gorskih poti v vseh letnih časih in tudi v izzivalnih razmerah. Ob polblaznelem sviganju pločevine po cestah zavijamo oči z opravičevanjem, da pač terjajo neizogiben »krvni davek«, nesreče v gorah pa so za občila dobrodošla začimba, saj gre za dogodke v izjemnih, skrivnostnih okoliščinah, kjer je prav malo ali nič nepristranskih očitvidcev, tako da so dopustne najrazličnejše laične domneve (med drugim tudi o »bohinjskem trikotniku«).

IZKUŠNJE MNOGIH GENERACIJ

Ko se planinec odloči, da bo šel na resno turo, se mora vsekakor nanjo primerno pripraviti: telesno, duševno in tehnično, pa če je še tako izkušen; sicer pa v hribih nikoli nismo dovolj izkušeni. Samo ob sebi se razume, da bo skupino vodil najboljši planinec, ki mu bodo vsi zaupali, vendar je potek ture še kako odvisen od najšibkejšega, najbolj nerodnega udeleženca.

Priročnikov, ki nas seznanjajo z nevarnostmi v gorah, je v slovenščini kar precej; najstarejši je izšel natanko pred 75 leti (**Pavel Kunaver**, Na planine!), leta 1978 pa je izšla zajetna knjiga Pavleta Šegule Nevarnosti v gorah. V primerjavi s članstvom planinskih društev je njihova naklada silno skromna in tudi povpraševanje po njih menda ni bilo ravno zavidljivo; ugibanja o tem, ali so naši vrli planinci že nagonsko zmorni pravočasno zaznati vsako nevarnost in se ji bliskovito izogniti, tako da bi jih prebiranje tovrstne literature samo po nepotrebnem obremenjevalo, je treba prepustiti izvedencem za takšne probleme.

Namen Gornikovega svetovalca je dobrohotno, brez ukazovanja in prepovedovanja poučiti **vsakega** obiskovalca gora (knjižica je **brezplačno** na voljo pri PZS, posameznih planinskih društvih in na vseh postajah GRS) o varni hoji po poteh in o varnem smučanju. Na